

**'אורות' הרב קוק- שיעור 1, דפי עזר למורה
מרצה- ד"ר חזות גבריאל**

'אוצרות הרוח של העם היהודי'

תנועה להעמקת הלימוד במקורות הנצח היהודיים :
תנ"ך, משנה ותלמוד, אגדות חז"ל, ומחשבת ישראל.

הקדמה לאורות- קובץ רעיונות

1. זהו הספר המרכזי של כל תורתו של הרב
2. שאלו את הרב צבי יהודה מדוע אורות כי הוא קודש קודשים. לומדי תורה בימינו מפחדים מן הספר שמא יגלו כי הרב קוק מתכוון למה שהוא כותב
3. אי אפשר להבין דבר מדברי הרב בלי אורות כי באורות כתובה שיטתו.
4. אורות הם תפיסות. תפיסות שמתחדשות בעקבות המאורעות של השנים האחרונות.
5. נולד 1865 נפטר 1935
6. בין זמן לידתו לזמן פטירתו יש שינויים מפליגים בעולם. עולם חדש נוצר. שינויים מדעיים, טכנולוגיים, דתיים, תפיסתיים.
7. בלידתו רוב העולם היה דתי בסוף חייב רוב העולם חילוני. בין 1880 ל 1900 העולם מתהפך וכן בעם ישראל.
8. זכות ההגדרה העצמית הלאומיות מתפתחת וכן הציונות
9. המהפכה הסוציאלית שהסבירה את כל המלחמות בעולם כמלחמת מעמדות. הקומוניזם והמפכה הבולשביקית.
10. בעם ישראל הקבוצה הדומיננטית עוסקת באותם ימים בשלשת הדברים גם יחד. היא סוציולוגית לאומית וחילונית. חילונית מושכלת לא סתם עוברי עברה.
11. אפשר להצביע על כל הארועים כולל הקמת המדינה כארועים מקריים וחסרי חשיבות. כאילו שרק העניין הכמותי השתנה. זו עמדת החרדים לייבוביץ ואחרים.
12. איסטרטגיית הגנה כנגד ההשפעה ההרסנית של ההתפתחויות החדשות היא חומת הדת.
13. עמדת הרב קוק שונה לחלוטין לא הגנה לא התקפה ולא התבוננות פילוסופית חסרת משמעות מעשית. הוא שואל מה הקב"ה רוצה לומר לנו? כמו מהו תוכן הקודש הגנוז במשפט בעקבות משיחה חוצפה ישגה.
14. בניגוד לרבנים אחרים הרב קוק קרא לתופעות הללו גאולה בחזון הנביאים. בנו הרב צבי היה אומר ובנו בתים ונטעו כרמים. לא נאמר ובנו ישיבות. אלו הם המאפיינים של הגאולה אלו הם האורות החדשים המתוארים בספר אורות.
15. זה אינו יומרני לומר שזו כוונת האל כי זה כתוב במפורש על ידי נביאיו. ואם טרח לכתוב סימן שזה חשוב ואנו כן יכולים לדעת מה קורה במחשבות האל בעניין ההסטוריה

לפי מה שנכתב על ידי נביאיו. זאת בניגוד ללייבוביץ שכתב כי אף אחד אינו יודע מה קורה מאחורי הפרגוד.

16. הרב מכנה את הספר קודש קודשים. המסורת מכנה קודש קודשים מספר מצומצם של ספרים: שיר השירים (רבי עקיבא), הכוזרי (מאריא"ז אנזל תלמיד קצות החושן) ואורות.

17. בתוך קודש הקודשים במקדש יש: ארון כרובים ותורה. כרובים הוא חול, רומנטיקה. תורה הוא קודש החיבור שלהם יחד הוא קודש קודשים. זהו שיר השירים חיבור החול אל הקודש וזהו קודש קודשים. הכוזרי הוא חיבור השראת השכינה אל האומה חיבור החול אל הקודש הוא קודש קודשים. התחייה הלאומית בחיבור אל כנסת ישראל באורות גם הוא קודש קודשים.

18. אורות האופל ואורות התחיה הוא אורות ובתוספת של פרקים נוספים.

19. תרפא היא השנה שבה הרב קוק חזר לארץ. יצא ב-1914 לכנס ראשון של אגודת ישראל ונתקע בגלל מלחמת העולם הראשונה.

20. נתקע בלונדון יחד עם הבן שלו. מונה לרב קהילת מחזיקי הדת בתנאי שהוא עולה ארצה כאשר השערים נפתחים. רצה ד והוא נהיה לוחם גדול למען הצהרת בלפור בלונדון שכבשה את הארץ מידי העות'מנים. בחזרתו ארצה הוא מפרסם את אורות במהדורותו הראשונה.

21. כ"ח אייר הוא תאריך עלייתו הראשונה לארץ ומאז תמיד חגג יום זה שנהיה לאחר מכן ליום ירושלים ערב שחרור ירושלים.

22. ב- ג' אלול עלה לירושלים בפעם הראשונה וזה גם תאריך פטירתו. זה גם התאריך של הקונגרס הציוני הראשון בבאזל.

23. שנת תש"ט שנה לאחר הכרזת המדינה היא שנת הקטורת.

24. מלבד הצורך הטכני להדפסת הספר היתה גם סיבה רוחנית הסטורית הכנסת עברה מתל אביב לירושלים בט"ו בשבט תש"ט תאריך פרסום הספר.

25. הרב יהשע הוטנר הוא גיסו של הרב צבי יהודה, עורך האנציקלופדיה התלמודית. נפטר לפני כשנתיים בן 100. אח של חוה לאה קוק אשתו של הרב צבי יהודה. אביו היה הרב הוטנר רבה של ורשה במלחמה.

26. אור מזרע האור הגדול הוא הקב"ה, האור מתחדש היא הגאולה. אור חדש על ציון תאיר. תפיסות חדשות באלוקות ובתורה המתחדשים בעקבות שיבת ציון.

27. וזהב הארץ ההיא טוב, ואין טוב אלא תורה. משמע שתורת ארץ ישראל משתנה. אין יכולת ללמוד את התורה בארץ בזמן הגאולה כמו בגלות. המטרה שכל הגויים יבינו משהו חדש בתורה בעקבות שיבת ציון.

28. התאריך טו בשבט שבו יצא הספר הוא גם התאריך שבו בטלה הגזרה על הכניסה לארץ.

הרב אורי שרקי

אורות - ההקדמה לספר
מתוך ספר אורות לראי"ה קוק
סיכום שיעור - עוד לא עבר את עריכת הרב

שתי תופעות סוציולוגיות מרכזיות בעולם ובעם ישראל, שהרב קוק חי בזמן התרחשותן: האחת: החילוניות. זוהי תופעה כלל-עולמית ויש לה גם ביטוי באומה הישראלית. השנייה: הלאומיות. גם כן תופעה כלל-עולמית, בעלת ביטוי יהודי: הציונות. לגבי האחת: כשהרב קוק נולד רוב העם היהודי היה (לפי הגדרות ימינו) 'דתי', ובסוף ימיו רוב העם היהודי היה 'חילוני'. לגבי השנייה: כשהרב קוק נולד לא היתה ציונות, וכשהוא נפטר הציונות - ישנה. (היה המנדט הבריטי על ארץ ישראל). השאלה היא: איך מסתכלים על המאורעות האלה!?

אפשרות אחת היא - לומר שלמאורעות הללו אין כל משמעות. למשל, ביחס לתופעה החילונית: תמיד היו פורקי עול, לפעמים מעט, ולפעמים הרבה, ולפעמים הרוב. ובעצם שום דבר לא באמת השתנה אצל היהדות הנאמנה.

כמו כן ביחס לתופעה הלאומית: תמיד היו ניסיונות להגדיר את היהדות בהגדרות לא תורניות, הנה הציונים ניסו, ואפילו נחלו כמה הצלחות. אך מה פה בכלל ראוי לציון? ועוד: אם הציונות נשאת על גבי אנשים חילוניים - מה לנו ולה?. זאת העמדה החרדית הקלאסית. הרב קוק לעומת זה אומר: לא יתכן שתופעה גדולה היא חסרת משמעות, וכיוון שמדובר בתופעה גדולה, יש להבין מהי משמעותה. ונוסף לכך: הרב קוק מגדיר את הציונות בתור הגשמת ציפיית הגאולה, כלומר: "שיבת ציון" שעליה דיברו הנביאים. את כל הדברים האלה הרב קוק מבאר במשנתו הענפה מאוד, ושהספר המרכזי בה הוא: 'אורות'.

את ההקדמה לספר 'אורות' כתב עורך הספר, בנו של הרב קוק, הרב צבי יהודה קוק:

"בעזרת ה' שפע קודש הקודשים של ספר האורות הזה" (1).

מעטים הם הכתבים שהיהדות מכנה אותם בשם 'קודש קודשים' (לעומת הרבה כתבים שהם מכונים בשם 'קודש' בלבד): שיר השירים, הכוזרי (2) ואורות.

'קודש הקודשים' זהו גם שם של מקום ספציפי בהר הבית, שבו ישנם שלושה דברים: ארון, ובתוכו ספר התורה (שמסמל את ה'קודש' בעולם), ומעליו כרובים (שהם פסל של ילד וילדה מחובקים זה בזה באהבה, כשהמצב רצוי. והכרובים כמובן, מסמלים את ה"חול" שיש בעולם). והאיחוד בין הקודש לחול יוצר לנו 'קודש הקודשים'. אם הפסל של הילד והילדה לא היה בתוך קודש הקודשים הוא היה מוגדר כ"חול" לחלוטין. אך משום שהוא נמצא ביחד עם הקודש, מדרגתו עולה. כלומר: כשה"חול" מתקדש נוצרת לנו מדרגה חדשה ונעלה יותר: 'קודש הקודשים'.

למה זה כך? תשובה: הקב"ה, הוא מקור כל הקודש והחול. ואם יהיה מצב של עולם, שבו יש מחיצה מוחלטת בין הקודש לחול (הפרדה טוטאלית ביניהם), אז זה יהיה עולם שבו יש כביכול שתי רשויות: יש אל לקודש, ויש אל לחול (וזה מצב לפי היהדות שהוא בלתי נכון בעליל, מה שמוביל אותנו למסקנה: אף על פי שיש הבחנות בין הקודש לחול, בשורש הם מוכרחים להתאחד, והמקום שבו הם מתאחדים נקרא: 'קודש הקודשים').

ולכן ההגדרה של 'קודש קודשים': מקום שבו רואים את האחדות בין הקודש לחול.

וזה המכנה המשותף שיש לשלושת הספרים הללו (הכוזרי, שיר השירים ואורות): הם מקדשים את החול. הרב צבי יהודה מכנה את הספר 'אורות' בשם 'קודש הקודשים' כי

הוא מראה שהמציאות של הציונות היא חלק מתוכניותיו של הקב"ה, כלומר: הציונות מחברת בין ה'קודש' ליחול', ולכן היא 'קודש קודשים' (3).

שהופיע מתוך פני-טהרו של הכהן הגדול אדוני אבי מורי ורבי הרב זצ"ל בשנת תרפ"א, עם ראשית בואו בדבר ה' לחזרת שכינתו וכוננות מלכותו ירושלימה

הרב צבי יהודה מנסה להסביר שהופעת כתבי קודש איננה מקרית. כלומר: יש קשר בין אירוע היסטורי מיוחד לבין הוצאת ספר קודש פלוני. (לדוגמא: זה לא במקרה שהתנ"ך, התלמוד, המשנה, הזוהר וכולי הופיעו דווקא מתי שהופיעו). אומר הרב צבי יהודה: ספר 'אורות' הופיע (במהדורות שונות) פעמיים: פעם אחת בשנת תרפ"א (שנת 1921 לספירתם), ובפעם השנייה בשנת הקטר"ת (התש"ט, שנת 1949 לספירתם, שנה לאחר הקמת המדינה). יש סיבה למהדורה הראשונה, ויש סיבה למהדורה השנייה. סיבת המהדורה הראשונה: הרב קוק חזר מחו"ל לאחר שנתקע באירופה בגלל מלחמת העולם הראשונה. הרב עולה לירושלים ומתמנה לרבה של ירושלים, ובעצם לרבה של ארץ ישראל כולה, ומקים את הרבנות הראשית לארץ ישראל (שהיא בית היוצר של מה שפעם היה הרבנות הראשית לישראל). כלומר: בשנת תרפ"א הרב קוק גם עלה לירושלים וגם פרסם את ספרו 'אורות' (בספר זה יש את מה שצריך ללמוד כדי להבין את האופי המיוחד, את מגמת הקודש, שמסתתרת בתחיה הלאומית והמאורעות המתלווים אליה בימינו). ממשיך הרב צבי יהודה ומבאר את הסיבה למהדורה השנייה: הנהו חוזר ומופיע עתה בשנת הקטר"ת, עם ראשית גילויה של רוממות ימין עליון לגאולת עמו ונחלתו וישועת משיחו. הקב"ה סוף סוף מגלה את ימינו, (4 בשנת הקטר"ת. נשאלת השאלה: מה קרה דווקא בשנת הקטר"ת (שהיא שנה לאחר קום המדינה)? התשובה: הכנסת עוברת לירושלים.

הרב צבי יהודה מכנה את הקמת המדינה "ראשית גילויה... וישועת משיחו", כלומר: הרב צבי יהודה רואה בהקמת המדינה את התגלות היסוד המשיחי. (5) "לעומת הצורך הממשי, בהתחדשות הוצאתו של הספר, אחרי אשר זה כמה אזל ורבתה הדרישה להשיגו". צריך עוד מהדורה, מסביר הרב צבי יהודה, לא רק בגלל שהמהדורה הראשונה כבר נעלמה מהחנויות, "מקביל ומכוון הוא החיוב המיוחד בהזרחה נאדרה זו עתה על פני מערכת - האיתנים של קוממות ירושלים לממשלת ישראל, המשתגבת ועולה לגאולתנו ופדות - נפשנו". אלא בגלל סיבה נוספת, עמוקה יותר: מוסדות המדינה עברו לירושלים. נשאלת השאלה: מה זה חשוב איפה בכלל מוסדות המדינה?! מה אכפת לי שהם יהיו בתל אביב או בירושלים? תשובה: אם המוסדות בתל אביב זה אומר שאנו עם שמצא לעצמו מפלט בחופי ים התיכון. ואם המוסדות שלנו בירושלים זה אומר שאנו מלכות ישראל הקדמונית שמתחדשת. כלומר: ירושלים היא הסמל לחזרתנו ארצה. ושהכנסת (הריבון) חוזרת לירושלים - זה מסמל את חזרת עם ישראל כולו לירושלים.

"כפקודת בעל האורות (הרב קוק) זצ"ל, באחרית שנותיו, בדקתי והעמדתי על מתכונתם את פסוקי המקראות ומאמרות רז"ל, אשר מקודם בהוצאה הראשונה כפי שטף-היצירה המקורי יש שלא היו מדויקים כהיותם במקומם". הרב קוק תוך כדי שהוא כתב את יצירותיו לא תמיד דייק, והוא אמר לבנו, הרב צבי יהודה, שיתקן את הטעויות שלו בפסוקים ובמאמרי חז"ל כשיוציא את הספר לאור. "גם צירפתי, בסוף הספר, רשימת מראי-מקומות של הפסוקים והמאמרים, רובם ללשוונותיהם כמו שהם וחלק מהם לכיוון עניניהם והמשכיהם". והרב צבי יהודה גם הביא בסוף הספר את המקורות שבהם השתמש אביו.

לפי הערתו הנכונה של גיסי יקירי הרב אברהם - יהושע הוטנר שליט"א, אשר ידיו רב לו זכותו בכל מפעל הוצאת כתבי קודשו של אאמו"ר הרב זצ"ל". הרב הוטנר עמד בראש הוועד להוצאת ספרי הרב קוק. "הוספתי בזה את "למהלך האידאות בישראל" זהו קובץ אחר של הרב קוק שיצא בזמנו בעיתון. (שאחרי פרסומו הראשון בשבועון "העברי" על ידי הרב ר' מאיר בר-אילן ז"ל, בשנת תשע"ב, נדפס ב"אגרות הראיה" ומציאתו יקרה), וגם את "אורות ישראל", (שיצא לבדו בשנת תש"ג). ועוד הוספתי בינתיים את פרקי "הזרעונים". אלו שמונה מאמרים שפורסמו לפני מלחמת העולם הראשונה בקובץ שנקרא: "התרבות הישראלית". (שנדפסו בשעתם בקובץ "התרבות הישראלית" שהיה

לבז בפרצת המלחמה של שנת תרע"ד). לכל אלה גם כן שני התיקונים הנ"ל לפסוקים ולמאמרי רז"ל שבהם. כל אלה יחד משלימים ומתממים את הופעת האורות האלה בכל שגב קדשם ומלא שכלולם". יש עוד כמה דברים שהרב צבי יהודה הוסיף למהדורה השנייה אך לא מציין אותם בהקדמה: הקריאה הגדולה, (בעמוד צט-קא:). לדגל "ירושלים", שהיא ההקדמה להוצאה הראשונה, (עמוד קפה). הקדמה ל"אורות ישראל" בהוצאה ראשונה, (עמוד קפז). השוואה למקומות אחרים במשנתו של הרב קוק, (עמוד קפט). הערות תכניות של הרב צבי יהודה, (עמוד קצא).

מכאן ועד לסוף ההקדמה זהו המשפט החשוב ביותר בהקדמה: 6) "מקור מזרע האור הגדול, ("האור הגדול" = השכינה. "מזרע" = משהו זרוע שצריך לצמוח). הסבר: משהו שבא משורש אלוקי וצריך לצמוח. כוונת הרב צבי יהודה: הקב"ה מחדש את שכינתו. לעומת התחדשו(של האור הגדול הזה) בדבר צור ישראל 7) וגואלו, כלומר: דבר הקב"ה. (שהחליט להיות דווקא "צור ישראל" בדור הזה, עיין הערה 7). מלך עולמים הצדיק-בכל-הדורות אע"פ שהוא אין סוף, הוא מתעניין בהיסטוריה, על ציון וירושלים ומקראיהן, במצות תורתו, נשאלת השאלה: יש מצווה בכלל להקים מדינה? תשובה: הרמב"ם אומר במפורש: יש מצווה שהארץ הזאת תהיה בידינו, ולא ביד אומה אחרת. כלומר: לרמב"ם יש מצווה מהתורה שתהיה לנו עצמאות מדינית בארץ ישראל. יינשא וייראה בכל תקף - נצחו ועז - תפארתו לעיני כל אפסי ארץ תבל ויושבי בה. כלומר: שיבת ציון היא מאורע לא ישראלי בלבד אלא מאורע בעל השלכות אוניברסאליות על כל התרבות האנושית לדורותיה. חמישה עשר באב התש"ט. צבי יהודה הכהן קוק."

הערות:

1) ספר 'אורות' נקרא פה בלשון הרב צבי יהודה קוק בשם: 'קודש הקודשים'. ישנו ספר אחר במשנת הרב קוק שנקרא בשם 'אורות הקודש', שאותו ערך תלמידו של הרב קוק: הרב הנזיר (רבי דוד הכהן). שאלו פעם את הרב צבי יהודה מדוע הוא קרא לספרו 'אורות' בלבד, בעוד רבי דוד קרא לספרו 'אורות הקודש', ענה הרב צבי יהודה: 'אורות הקודש' זה 'קודש'. אך 'אורות' זה 'קודש קודשים'.

2) נשאלת השאלה מה הקשר של היכוזרי, 'שיר השירים' להגדרה של 'קודש קודשים'? תשובה: הכוזרי מלמד איך ההיסטוריה של עם ישראל כולה השגחה, כלומר הוא מלמד איך לשלב בין ה"קודש" ליחול'. וכך גם שיר השירים: שיר השירים הינו שיר אהבה, שיר אהבה כל כך יפה, שהוא משמש כשיר אהבה בין כנסת ישראל לעם ישראל, כלומר: הוא מלמד איך לחבר בין ה"קודש" ליחול', והשילוב הזה בין 'קודש' ליחול' הוא "קודש הקודשים".

3) ואומר הרב קוק: אפילו מי שנמצא בתוך תהליך הגאולה המודרני, (הציונות) אבל לא רוצה להיות ברמת 'קודש הקודשים' הזו - אין לו ברירה. הוא חלק מתהליך הגאולה.

4) איפה היה "ימינו" של ה' עד עכשיו? תשובה: מאחור. שכתוב: "השיב אחור ימינו מפני אויב". ולכן בגלל שימין ה' מוסתרת מאחור ה' מנהל בינתיים את העולם ביד שמאל שנאמר בספר דניאל: "עמוד לגורלך לקץ הימין". אומר רש"י: כשסוף סוף תשוב ימינו להגלות. כלומר: עד עכשיו ה' ניהל את העולם ביד שמאל, ואנו מבקשים שהימין יופיע מחדש. אומר הרב צבי יהודה: אז מתי החל הימין של ה' להופיע מחדש? תשובה: בשנת הקטר"ת.

5) בניגוד לדעה הקיימת שאומרת שמדינת ישראל היא אמנם נס אך לא גאולה.

6) ואיך יודעים שהוא המשפט החשוב ביותר בהקדמה? תשובה: הוא הכי לא ברור מכולם. כי כשכותבים משפט רציני אך לא ברור יחסית סימן שהוא חשוב. (כך זה בדרך כלל בדברי הרב קוק והרב צבי יהודה).

7) להקב"ה יש שם. והשם שלו מופיע כל פעם בצורה אחרת: כשהקב"ה בורא את העולם הוא נקרא: "א-לוהים", שנאמר: "בראשית ברא א-לוהים". כשהוא מתגלה אל האדם הוא נקרא: "ה' א-לוהים" (בראשית, ב'). כשהאדם מקבל את אדנותו הוא נקרא: "אדני". כשהקב"ה נותן הבטחות לאדם שקיבל את אדנותו הוא נקרא: "א-ל שד-י". כשהקב"ה מקיים את הבטחתו הוא נקרא: "ה' (שם ארבעת האותיות)". כשהוא מולך בישראל הוא נקרא: "צב-אות". כשהקב"ה מקנא למלכותו הוא נקרא: "קדוש ישראל". כשהוא יוצא לגלות הוא נקרא: "אלוהי השמים". כשנעלמת השכינה הקב"ה נקרא: "הקדוש ברוך הוא". כשהקב"ה מקים את מדינת ישראל הוא נקרא: "צור ישראל". כלומר: כל פעם יש התגלות של שם אחר. נשאלת השאלה: מי אמר שכשהקב"ה מקים את מדינת ישראל הוא נקרא "צור ישראל"? תשובה: מגילת העצמאות. לפיכך הרב צבי יהודה לוקח את הביטוי "צור ישראל" ממגילת העצמאות. (שכאמור נכתבה שנה אחת קודם הוצאת המהדורה השנייה).

אגב, היה ויכוח בין הדתיים לחילונים כשכתבו את מגילת העצמאות: האם להוסיף בה שמים או לא. ולבסוף התקבלה פשרה, שהיא מעין ביטוי שירי, שכל אחד יכול להבין אותו איך שהוא רוצה: "צור ישראל". (כמו שאומר הכתוב: "מצור זולתי אלוהינו"). וכך יצא שאף אחד לא רצה את השם הספציפי הזה, אך זה מה שיצא. ומכאן ניתן ללמוד שדווקא דברים שבאים בהיסח הדעת הם הדברים העמוקים ביותר. נשאלת השאלה: מאיפה מיודעים שהשם "צור ישראל" כל כך מתאים ועמוק? תשובה: נאמר בשמואל ב', כג': "ואלה דברי דוד האחרנים, נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל: רוח יהוה דיבר-בי ומלתו על לשוני: אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלוהים: וכאור בקר יזרח-שמש בקר לא עבות מנגה ממטר דשא מארץ". דוד מדבר כאן על הגאולה. מכאן ש"צור ישראל" פירושו משכבר הימים: גאולת ישראל.

אומתנו נולדה, מתה וקמה לתחייה. הסבר: האומה נולדה ביציאת מצרים, מתה בחורבן הבית וקמה לתחייה בתש"ח. ולכן הקב"ה סידר שבמגילת העצמאות יהיה כתוב: "צור ישראל". ואחינו האשכנזים אומרים זאת בכל יום בתפילה: "צור ישראל קומה בעזרת ישראל ופדה כנאומך יהודה וישראל גואלינו". זאת אומרת שיש ידיעה קדומה שאומרת שהשם של הקב"ה בזמן גאולה הוא: "צור ישראל". נשאלת השאלה: איפה מופיע ה"גואלו"? תשובה: בתפילה לשלום המדינה. (שאותה כתבו כנראה כמה אנשים שונים, וביניהם הסופר שי עגנון). ומאיפה הם לקחו את הביטוי "צור ישראל וגואלו"? תשובה: מהגמרא הירושלמית. מסקנה: דברים שמתרחשים בהיסטוריה הממשית בראליה הפוליטית שלנו, יש להם מקור עליון בקודש. מעין מבט על ההיסטוריה: זירת הופעת הקודש.

אגב: הפירוש המילולי של המילה "צור" הוא: או 'סלע'. או 'מחצב', כלומר: המקור. וכשהקב"ה מוליד אותנו מחדש, גואל אותנו - הוא נקרא 'צור'. (ולכן אגב הקב"ה נקרא גם "צור עולמים" - כי הוא יוצר העולמים).

הרב אורי שרקי
אורות - ההקדמה לספר
מתוך ספר אורות לראי"ה קוק

סיכום שיעור - עוד לא עבר את עריכת הרב

שתי תופעות סוציולוגיות מרכזיות בעולם ובעם ישראל, שהרב קוק חי בזמן התרחשותן: האחת: החילוניות. זוהי תופעה כלל - עולמית ויש לה גם ביטוי באומה הישראלית. השנייה: הלאומיות. גם כן תופעה כלל-עולמית, בעלת ביטוי יהודי: הציונות. לגבי האחת: כשהרב קוק נולד רוב העם היהודי היה (לפי הגדרות ימינו) 'דתי', ובסוף ימיו רוב העם היהודי היה 'חילוני'.

לגבי השנייה: כשהרב קוק נולד לא היתה ציונות, וכשהוא נפטר הציונות - ישנה. (היה המנדט הבריטי על ארץ ישראל).

השאלה היא: איך מסתכלים על המאורעות האלה?!

אפשרות אחת היא - לומר שלמאורעות הללו אין כל משמעות. למשל, ביחס לתופעה החילונית: תמיד היו פורקי עול, לפעמים מעט, ולפעמים הרבה, ולפעמים הרוב. ובעצם שום דבר לא באמת השתנה אצל היהדות הנאמנה.

כמו כן ביחס לתופעה הלאומית: תמיד היו ניסיונות להגדיר את היהדות בהגדרות לא תורניות, הנה הציונים ניסו, ואפילו נחלו כמה הצלחות. אך מה פה בכלל ראוי לציון? ועוד: אם הציונות נשאת על גבי אנשים חילוניים - מה לנו ולה? זאת העמדה החרדית הקלאסית. הרב קוק לעומת זה אומר: לא יתכן שתופעה גדולה היא חסרת משמעות, וכיוון שמדובר בתופעה גדולה, יש להבין מהי משמעותה. ונוסף לכך: הרב קוק מגדיר את הציונות בתור הגשמת ציפיית הגאולה, כלומר: "שיבת ציון" שעליה דיברו הנביאים. את כל הדברים האלה הרב קוק מבאר במשנתו הענפה מאוד, ושהספר המרכזי בה הוא: 'אורות'.

את ההקדמה לספר 'אורות' כתב עורך הספר, בנו של הרב קוק, הרב צבי יהודה קוק:

"בעזרת ה' שפע קודש הקודשים של ספר האורות הזה". (1)

מעטים הם הכתבים שהיהדות מכנה אותם בשם 'קודש קודשים' (לעומת הרבה כתבים שהם מכונים בשם 'קודש' בלבד): שיר השירים, הכוזרי (2) ואורות.

'קודש הקודשים' זהו גם שם של מקום ספציפי בהר הבית, שבו ישנם שלושה דברים: ארון, ובתוכו ספר התורה (שמסמל את ה'קודש' בעולם), ומעליו כרובים (שהם פסל של ילד וילדה מחובקים זה בזה באהבה, כשהמצב רצוי. והכרובים כמובן, מסמלים את ה"חול" שיש בעולם). והאיחוד בין הקודש לחול יוצר לנו 'קודש הקודשים'. אם הפסל של הילד והילדה לא היה בתוך קודש הקודשים הוא היה מוגדר כ"חול" לחלוטין. אך משום שהוא נמצא ביחד עם הקודש, מדרגתו עולה. כלומר: כשה"חול" מתקדש נוצרת לנו מדרגה חדשה ונעלה יותר: 'קודש הקודשים'.

למה זה כך? תשובה: הקב"ה, הוא מקור כל הקודש והחול. ואם יהיה מצב של עולם, שבו יש מחיצה מוחלטת בין הקודש לחול (הפרדה טוטאלית ביניהם), אז זה יהיה עולם שבו יש כביכול שתי רשויות: יש אל לקודש, ויש אל לחול (וזה מצב לפי היהדות שהוא בלתי נכון בעליל, מה שמוביל אותנו למסקנה: אף על פי שיש הבחנות בין הקודש לחול, בשורש הם מוכרחים להתאחד, והמקום שבו הם מתאחדים נקרא: 'קודש הקודשים').

ולכן ההגדרה של 'קודש קודשים': מקום שבו רואים את האחדות בין הקודש לחול.

וזה המכנה המשותף שיש לשלושת הספרים הללו (הכוזרי, שיר השירים ואורות): הם מקדשים את החול. הרב צבי יהודה מכנה את הספר 'אורות' בשם 'קודש הקודשים' כי הוא מראה שהמציאות של הציונות היא חלק מתוכניותיו של הקב"ה, כלומר: הציונות מחברת בין ה'קודש' ל'חול', ולכן היא 'קודש קודשים'. (3)

שהופיע מתוך פכי-טהרו של הכהן הגדול אדוני אבי מורי ורבי הרב זצ"ל בשנת תרפ"א, עם ראשית בואו בדבר ה' לחזרת שכינתו וכוננות מלכותו ירושלימה

הרב צבי יהודה מנסה להסביר שהופעת כתבי קודש איננה מקרית. כלומר: יש קשר בין אירוע היסטורי מיוחד לבין הוצאת ספר קודש פלוני. (לדוגמא: זה לא במקרה שהתנ"ך, התלמוד, המשנה, הזוהר וכולי הופיעו דווקא מתי שהופיעו). אומר הרב צבי יהודה: ספר 'אורות' הופיע (במהדורות שונות) פעמיים: פעם אחת בשנת תרפ"א (שנת 1921 לספירתם), ובפעם השנייה בשנת הקטר"ת (התש"ט, שנת 1949 לספירתם, שנה לאחר הקמת המדינה). יש סיבה למהדורה הראשונה, ויש סיבה למהדורה השנייה. סיבת המהדורה הראשונה: הרב קוק חזר מחו"ל לאחר שנתקע באירופה בגלל מלחמת העולם הראשונה. הרב עולה לירושלים ומתמנה לרבה של ירושלים, ובעצם לרבה של ארץ ישראל כולה, ומקים את הרבנות הראשית לארץ ישראל (שהיא בית היוצר של מה שפעם היה הרבנות הראשית לישראל). כלומר: בשנת תרפ"א הרב קוק גם עלה לירושלים וגם פרסם את ספרו 'אורות' (בספר זה יש את מה שצריך ללמוד כדי להבין את האופי המיוחד, את מגמת הקודש, שמסתתרת בתחיה הלאומית והמאורעות המתלווים אליה בימינו). ממשיך הרב צבי יהודה ומבאר את הסיבה למהדורה השנייה: **הנהו חוזר ומופיע עתה בשנת הקטר"ת, עם ראשית גילויה של רוממות ימין עליון לגאולת עמו ונחלתו וישועת משיחו.** הקב"ה סוף סוף מגלה את ימינו, (4 בשנת הקטר"ת. נשאלת השאלה: מה קרה דווקא בשנת הקטר"ת (שהיא שנה לאחר קום המדינה)? התשובה: הכנסת עוברת לירושלים.

הרב צבי יהודה מכנה את הקמת המדינה "ראשית גילויה... וישועת משיחו", כלומר: הרב צבי יהודה רואה בהקמת המדינה את התגלות היסוד המשיחי. (5) **"לעומת הצורך הממשי בהתחדשות הוצאתו של הספר, אחרי אשר זה כמה אזל ורבתה הדרישה להשיגו".** צריך עוד מהדורה, מסביר הרב צבי יהודה, לא רק בגלל שהמהדורה הראשונה כבר נעלמה מהחנויות, **"מקביל ומכוון הוא החיוב המיוחד בהזרחה נאדרה זו עתה על פני מערכת - האיתנים של קוממות ירושלים לממשלת ישראל, המשתגבת ועולה לגאולתנו ופדות - נפשנו".** אלא בגלל סיבה נוספת, עמוקה יותר: מוסדות המדינה עברו לירושלים. נשאלת השאלה: מה זה חשוב איפה בכלל מוסדות המדינה?! מה אכפת לי שהם יהיו בתל אביב או בירושלים? תשובה: אם המוסדות בתל אביב זה אומר שאנו עם שמצא לעצמו מפלט בחופי ים התיכון. ואם המוסדות שלנו בירושלים זה אומר שאנו מלכות ישראל הקדמונית שמתחדשת. כלומר: ירושלים היא הסמל לחזרתנו ארצה. ושהכנסת (הריבון) חוזרת לירושלים - זה מסמל את חזרת עם ישראל כולו לירושלים.

"כפקודת בעל האורות (הרב קוק) זצ"ל, באחרית שנותיו, בדקתי והעמדתי על מתכונתם את פסוקי המקראות ומאמרות רז"ל, אשר מקודם בהוצאה הראשונה כפי שטף-היצירה המקורי יש שלא היו מדויקים כהיותם במקומם". הרב קוק תוך כדי שהוא כתב את יצירותיו לא תמיד דייק, והוא אמר לבנו, הרב צבי יהודה, שיתקן את הטעויות שלו בפסוקים ובמאמרי חז"ל כשיוציא את הספר לאור. **"גם צירפתי, בסוף הספר, רשימת מראי-מקומות של הפסוקים והמאמרים, רובם ללשוניותיהם כמו שהם וחלק מהם לכיוון עניניהם והמשכיהם".** והרב צבי יהודה גם הביא בסוף הספר את המקורות שבהם השתמש אביו.

לפי הערתו הנכונה של גיסי יקירי הרב אברהם- יהושע הוטנר שליט"א, אשר ידיו רב לו זכותו בכל מפעל הוצאת כתבי קודשו של אאמו"ר הרב זצ"ל. הרב הוטנר עמד בראש הועד להוצאת ספרי הרב קוק. **"הוספתי בזה את "למהלך האידאות בישראל" זהו קובץ אחר של הרב קוק שיצא בזמנו בעיתון. (שאחרי פרסומו הראשון בשבועון "העברי" על ידי הרב ר' מאיר בר-אילן ז"ל, בשנת תשע"ב, נדפס ב"אגרות הראיה" ומציאתו יקרה), וגם את "אורות ישראל", (שיצא לבדו בשנת תש"ג). ועוד הוספתי בינתיים את פרקי "הזרעונים".** אלו שמונה מאמרים שפורסמו לפני מלחמת העולם הראשונה בקובץ שנקרא: **"התרבות הישראלית". (שנדפסו בשעתם בקובץ "התרבות הישראלית" שהיה לבז בפרצת המלחמה של שנת תרע"ד). לכל אלה גם כן שני התיקונים הנ"ל לפסוקים ולמאמרי רז"ל שבהם. כל אלה יחד משלימים ומתממים את הופעת האורות האלה בכל שגב קדשם ומלא שכלולם".** יש עוד כמה דברים שהרב צבי יהודה הוסיף למהדורה

השנייה אך לא מציין אותם בהקדמה: הקריאה הגדולה, (בעמוד צט-קא): לדגל "ירושלים", שהיא ההקדמה להוצאה הראשונה, (עמוד קפה). הקדמה ל"אורות ישראל" בהוצאה ראשונה, (עמוד קפז). השוואה למקומות אחרים במשנתו של הרב קוק, (עמוד קפט). הערות תכניות של הרב צבי יהודה, (עמוד קצא).

מכאן ועד לסוף ההקדמה זהו המשפט החשוב ביותר בהקדמה: 6) "מקור מזרע האור הגדול, ("האור הגדול" = השכינה. "מזרע" = משהו זרוע שצריך לצמוח). הסבר: משהו שבא משורש אלוקי וצריך לצמוח. כוונת הרב צבי יהודה: הקב"ה מחדש את שכינתו. לעומת התחדשו (של האור הגדול הזה) בדבר צור ישראל 7) וגואלו, כלומר: דבר הקב"ה. (שהחליט להיות דווקא "צור ישראל" בדור הזה, עיין הערה 7). מלך עולמים הצדיק-בכל-הדורות אע"פ שהוא אין סוף, הוא מתעניין בהיסטוריה, על ציון וירושלים ומקראיהן, במצות תורתו, נשאלת השאלה: יש מצווה בכלל להקים מדינה? תשובה: הרמב"ם אומר במפורש: יש מצווה שהארץ הזאת תהיה בידינו, ולא ביד אומה אחרת. כלומר: הרמב"ם יש מצווה מהתורה שתהיה לנו עצמאות מדינית בארץ ישראל. יינשא וייראה בכל תקף - נצחו ועז - תפארתו לעיני כל אפסי ארץ תבל ויושבי בה. כלומר: שיבת ציון היא מאורע לא ישראלי בלבד אלא מאורע בעל השלכות אוניברסאליות על כל התרבות האנושית לדורותיה. חמישה עשר באב התש"ט. צבי יהודה הכהן קוק."

הערות:

1) ספר 'אורות' נקרא פה בלשון הרב צבי יהודה קוק בשם: 'קודש הקודשים'. ישנו ספר אחר במשנת הרב קוק שנקרא בשם 'אורות הקודש', שאותו ערך תלמידו של הרב קוק: הרב הנזיר (רבי דוד הכהן). שאלו פעם את הרב צבי יהודה מדוע הוא קרא לספרו 'אורות' בלבד, בעוד רבי דוד קרא לספרו 'אורות הקודש', ענה הרב צבי יהודה: 'אורות הקודש' זה 'קודש'. אך 'אורות' זה 'קודש קודשים'.

2) נשאלת השאלה מה הקשר של ה'כוזרי', 'שיר השירים' להגדרה של 'קודש קודשים'? תשובה: ה'כוזרי' מלמד איך ההיסטוריה של עם ישראל כולה השגחה, כלומר הוא מלמד איך לשלב בין ה"קודש" ליחול'. וכך גם שיר השירים: שיר השירים הינו שיר אהבה, שיר אהבה כל כך יפה, שהוא משמש כשיר אהבה בין כנסת ישראל לעם ישראל, כלומר: הוא מלמד איך לחבר בין ה"קודש" ליחול', והשילוב הזה בין 'קודש' ליחול' הוא "קודש קודשים".

3) ואומר הרב קוק: אפילו מי שנמצא בתוך תהליך הגאולה המודרני, (הציונות) אבל לא רוצה להיות ברמת 'קודש הקודשים' הזו - אין לו ברירה. הוא חלק מתהליך הגאולה.

4) איפה היה "ימינו" של ה' עד עכשיו? תשובה: מאחור. שכתוב: "השיב אחור ימינו מפני אויב". ולכן בגלל שימין ה' מוסתרת מאחור ה' מנהל בינתיים את העולם ביד שמאל שנאמר בספר דניאל: "עמוד לגורלך לקץ הימין". אומר רש"י: כשסוף סוף תשוב ימינו להגלות. כלומר: עד עכשיו ה' ניהל את העולם ביד שמאל, ואנו מבקשים שהימין יופיע מחדש. אומר הרב צבי יהודה: אז מתי החל הימין של ה' להופיע מחדש? תשובה: בשנת הקטר"ת.

5) בניגוד לדעה הקיימת שאומרת שמדינת ישראל היא אמנם נס אך לא גאולה.

6) ואיך יודעים שהוא המשפט החשוב ביותר בהקדמה? תשובה: הוא הכי לא ברור מכולם. כי כשכותבים משפט רציני אך לא ברור יחסית סימן שהוא חשוב. (כך זה בדרך כלל בדברי הרב קוק והרב צבי יהודה).

7) להקב"ה יש שם. והשם שלו מופיע כל פעם בצורה אחרת: כשהקב"ה בורא את העולם הוא נקרא: "א-לוהים", שנאמר: "בראשית ברא א-לוהים". כשהוא מתגלה אל האדם הוא נקרא: "ה' א-לוהים" (בראשית, ב'). כשהאדם מקבל את אדנותו הוא נקרא: "אדני". כשהקב"ה נותן הבטחות לאדם שקיבל את אדנותו הוא נקרא: "א-ל-שד-י". כשהקב"ה

מקיים את הבטחתו הוא נקרא : "ה' (שם ארבעת האותיות)". כשהוא מולך בישראל הוא נקרא : "צב-אות". כשהקב"ה מקנא למלכותו הוא נקרא : "קדוש ישראל". כשהוא יוצא לגלות הוא נקרא : "אלוהי השמים". כשנעלמת השכינה הקב"ה נקרא : "הקדוש ברוך הוא". כשהקב"ה מקים את מדינת ישראל הוא נקרא : "צור ישראל". כלומר : כל פעם יש התגלות של שם אחר. נשאלת השאלה : מי אמר שכשהקב"ה מקים את מדינת ישראל הוא נקרא "צור ישראל"? תשובה : מגילת העצמאות. לפיכך הרב צבי יהודה לוקח את הביטוי "צור ישראל" ממגילת העצמאות. (שכאמור נכתבה שנה אחת קודם הוצאת המהדורה השנייה).

אגב, היה ויכוח בין הדתיים לחילונים כשכתבו את מגילת העצמאות : האם להוסיף בה שמים או לא. ולבסוף התקבלה פשרה, שהיא מעין ביטוי שירי, שכל אחד יכול להבין אותו איך שהוא רוצה : "צור ישראל". (כמו שאומר הכתוב : "מצור זולתי אלוהינו"). וכך יצא שאף אחד לא רצה את השם הספציפי הזה, אך זה מה שיצא. ומכאן ניתן ללמוד שדווקא דברים שבאים בהיסח הדעת הם הדברים העמוקים ביותר. נשאלת השאלה : מאיפה מיודעים שהשם "צור ישראל" כל כך מתאים ועמוק? תשובה : נאמר בשמואל ב', כג' : "ואלה דברי דוד האחרנים, נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל : רוח יהוה דיבר-בי ומלתו על לשוני : אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלוהים : וכאור בקר יזרח-שמש בקר לא עבות מנגה ממטר דשא מארץ". דוד מדבר כאן על הגאולה. מכאן ש"צור ישראל" פירושו משכבר הימים : גאולת ישראל.

אומתנו נולדה, מתה וקמה לתחייה. הסבר : האומה נולדה ביציאת מצרים, מתה בחורבן הבית וקמה לתחייה בתש"ח. ולכן הקב"ה סידר שבמגילת העצמאות יהיה כתוב : "צור ישראל". ואחינו האשכנזים אומרים זאת בכל יום בתפילה : "צור ישראל קומה בעזרת ישראל ופדה כנאומך יהודה וישראל גואלינו". זאת אומרת שיש ידיעה קדומה שאומרת שהשם של הקב"ה בזמן גאולה הוא : "צור ישראל". נשאלת השאלה : איפה מופיע ה"וגואלו"? תשובה : בתפילה לשלום המדינה. (שאותה כתבו כנראה כמה אנשים שונים, וביניהם הסופר שי עגנון). ומאיפה הם לקחו את הביטוי "צור ישראל וגואלו"? תשובה : מהגמרא הירושלמית. מסקנה : דברים שמתרחשים בהיסטוריה הממשית בראליה הפוליטית שלנו, יש להם מקור עליון בקודש. מעין מבט על ההיסטוריה : זירת הופעת הקודש.

אגב : הפירוש המילולי של המילה "צור" הוא : או 'סלע'. או 'מחצב', כלומר : המקור. וכשהקב"ה מוליד אותנו מחדש, גואל אותנו - הוא נקרא 'צור'. (ולכן אגב הקב"ה נקרא גם "צור עולמים" - כי הוא יוצר העולמים).